Aan

Professor S. VISSERING, te *Leiden*.

AMICE.

In het November-nummer van de *Economist* plaatste ik eenige bedenkingen, waartoe uwe verhandeling in de *Gids*, over de »questie van den dag» mij aanleiding gaf. — Aangenaam vind ik dit opstel, zoowel in stijl, als in wijze van behandeling, en het optimisme dat het wezen uwer denkbeelden schijnt uit te maken, straalt door tot in den vorm waarin die denkbeelden worden medegedeeld.

Ik was voornemens om die opmerkingen welke mij nog overig bleven, op dezelfde wijze in een tweede artikel te behandelen, doch liever neem ik thans den brief-stijl te baat. — Ik vind het aangenamer, eenvoudig een brief te schrijven, omdat dit mij ontslaat van de deftige uitdrukkingen van »de geachte schrijver», »de Heer VISSERING zegt», enz., ten anderen omdat ik de grieven welke ik heb aan te voeren, liever regtstreeks uitbreng tegen den betrokken persoon, dan tegen den lezer, die hier eenigzins de rol van confident zou spelen, en die het slechts middelmatig aangenaam moet vinden, wanneer hij merkt dat hij eigenlijk een pretext is, om de aanvallen tegen den derden persoon aan hun adres te doen komen.

De eigenlijke hoofdzaak is reeds in het vorig nummer van dit Tijdschrift behandeld.

Ik meen aldaar te hebben bewezen dat het aannemen van een zesde der Nederlandsche bevolking als »bedeelden» met geen voldoende grond, van overdrijving is te beschuldigen. — Ik geloof dat de eenvoudige aanhaling van de officieele cijfers, aldaar gedaan, dat gevoelen genoegzaam moet staven, en ik wil dan ook verklaren dat uwe gestrenge afkeuring mij uiterst bevreemdde, vooral wanneer ik in de *Gids*, pag. 276, lees, dat gij zelf het getal der huiszittende armen alleen reeds op 240,000 à 474,000 aanneemt (hetgeen dus mijne verhouding reeds zeer nabij komt); terwijl gij er nog uitdrukkelijk bijvoegt, te willen aannemen, dat elk dezer maar eens

op de tabellen voorkomt, — alzoo voor mistellingen enz. niet afrekenende. Daarom, zeg ik, bevreemdde mij uwe beschuldiging te meer; doch uw weldoordacht opstel doorlezende — (hetgeen voorwaar geen moeilijke taak is door den aangenamen stijl waarmede gij uwen lezer weet te boeijen) kwam ik tot eene plaats die grootendeels den sleutel geeft tot uwe beschuldiging, en tot het beter inzicht dat gij schijnt over het Nederlandsche pauperisme koestert. — Het blijkt namelijk dat wanneer gij van het pauperisme spreekt, gij eigenlijk alleen rekent de *doorloopende bedeeden*. Zie pag. 276.

Nu herinner ik hier, hetgeen ik meermalen heb getracht te doen opmerken, hoe noodzakelijk het is, om het over de waarde der woorden eens te zijn, éér men eene disputatie aanvangt.

Immers, het blijkt thans, wanneer wij over het pauperisme spreken, verstaan wij daaronder andere zaken; en deze onderscheiding, »in limine disputationis» gezet, waar zij eigenlijk behoort, had veel geschrijfs kunnen besparen.

Ware dit voorop gezet, dat gij onder armen eigenlijk diegenen verstaat die het geheele jaar door onafgebroken bedeed worden, dan zoude al ligt een ieder, zelfs de sterkste pessimist, willen toegeven dat een zesde der bevolking in dien geheel bedroevenden toestand, sterk overdreven is; en bij nader inzien bevindt men derhalve dat de grond van uwe beschuldiging nog afhangt van de eenigzins onbestemde vraag: »waar de grenzen van het pauperisme te stellen zijn?» — Ik erken dat het zeer moeilijk is om den juisten grens van *pauper* aan te geven. — Daarentrent moet velerlei verschil van gevoelen blijven. — Over de onderste rangen zullen allen het wel eens zijn: hij die van honger zou omkomen, indien hij niet van anderen voedsel ontving, is ontegenzeggelijk *pauper*. — Hij, die zich wel voedsel door eigen middelen kan verschaffen, maar die zijne woning en kleeren door vreemde hulp moet erlangen, is *evenzeer pauper*. — Immers, iemands voedsel, kleeding en woning zijn onder zijne noodzakelijke levensvoorwaarden aan te merken. — Maar stellen wij nu iemand die in al die genoemde behoeften van voedsel, kleeding en woning kan voorzien, maar die niet genoeg bezit of verdient om zijne kinderen te doen schoolgaan, hetgeen toch volstrekt noodzakelijk is: — Is hij *pauper*? — Hier begint reeds de strijd. — Mij dunkt dat niet allen die het *gratis* schoolonderwijs genieten, daarom alleen reeds als *pauper* moeten geclassificeerd worden — want zoo dit waar is van het gratis onderwijs, dan zeg ik: »dus ook een jongen die op de Latijnsche school gaat;» deze geniet ook gratis onderwijs (ten minste gedeeltelijk.)

Men kan dus het beweren niet volhouden, dat elk die, op welke wijze dan ook, iets geniet dat door algemeene gelden wordt betaald, daarom reeds onder het pauperisme zou behooren.

Maar, zoo het al gewaagd zou zijn, om den juisten grens zoover te willen aangeven, kan men althans veilig aannemen, »zij die »niet in staat zijn om door eigen middelen, of eigen arbeid, in de »noodzakelijke behoeften van voedsel, kleeding en woning te voorzien, »zijn paupers.» — Dit mag men inderdaad wel als algemeen erkend beschouwen, en dan heeft het toch iets van overrompeling, wanneer men niets anders is afgesproken, om in eens als oppervlakkig statisticus te worden uitgemaakt, terwijl het later blijkt dat zulks was omdat men de tijdelijk bedeelden ook onder het pauperisme heeft gerekend; vooral wanneer men in de officieele tabellen deze niet anders vindt aangegeven, dan:

Bedeelden.

tijdelijk

doorlopend

De tijdelijk en doorlopende blijven dan toch altijd de verschillende cathegoriën van één hoofdsoort »*Bedeelden.*»

Of wil men aanvoeren, dat er misschien veel zijn onder die tijdelijk bedeelden welke andere ondersteuning ontvingen dan het gewone onderhoud, b. v. geneesmiddelen of begrafenis kosten, dan wijzen wij op het weinig beduidende hetwelk dergelijke onderstand op het bedeeleingscijfer uitmaakt.

Zoo vindt men over 1848:

Aan onderstand van allerlei aard.	f 6,363,296
Geneeskundige dienst	» 18,747
Geneesmiddelen	» 84,446
Begrafenis kosten	» 19,915
Verschillende uitgaven	» 303,672

« Een blik op deze cijfers is genoeg om te doen erkennen, dat de bijdragen voor begrafenis kosten en geneeskundige hulp slechts een zeer geringe plaats in dit armenonderhoud uitmaken.

Ik zeide, onder het pauperisme te rekenen diegene »die niet door eigen middelen in de noodzakelijke levensbehoeften van voedsel, kleeding en woning kunnen voorzien.»

«Neen,» zegt gij hiertegen, »de tijdelijk bedeelden behooren daar »niet alle onder. — Het is niet redelijk al die tijdelijk bedeelden »als zoo vele armen op te schrijven, als bewijs voor den invre-

»tenden kanker van het pauperisme.» pag. 276. Waarom niet? vragen wij: het is niet zoozeer de mate van gebrek lijden, die hier in aanmerking moet komen: het is juist het afhangen van de ondersteuning van anderen: daar is de maatschappelijke kwaal: dat is hetgeen invreet; wij zeggen ook niet dat elk der tijdelijk bedeeden de grootste mate van gebrek lijdt, maar ik rangschik hen toch onder de gelederen van het pauperisme, en daartoe behooren zij, mijns inziens, zonder tegenspraak. — Immers, indien men de beteekenis van armen zoo strict wilde opnemen, dat men daaronder alleen hen wil rangschikken die hun geheel levensonderhoud uit de bedeelings-gelden ontvangen, dan zijn er bijna geen armen; dan is Nederland al in een uitstekend gezegenden toestand ten dezen opzichte, en het spook van het pauperisme blijkt nagenoeg in 't geheel niet te bestaan, en is alleen aanwezig in de verhitte verbeelding van Nederlands oppervlakkige statistici, die de fout begingen om de tijdelijk bedeeden ook onder het pauperisme op te noemen.

Althans het is duidelijk aan te toonen, dat zelfs diegenen welke *het geheele jaar achtereen door huiszittende armbesturen bedeed worden*, (in dien zin) geen eigenlijke armen zijn. — Want de som welke gemiddeld aan elk dier personen per hoofd wordt uitgereikt, is zoo gering, dat zij tot het karigst levensonderhoud op verre na niet voldoende is. — Toch leven die menschen, en het blijkt dus, dat zij ook uit eigen middelen een gedeelte van hun onderhoud vinden, en alsdan zijn zij, in dat sijsteeem, niet onder het pauperisme. —

Het is ook hier weer dezelfde qaestie: of zij die onderstand genieten zijn inderdaad armen, en dan is het groote getal reeds dadelijk bewezen, of zij zijn het niet, en dan is er een maatschappelijke kwaal van nog erger aard, het stelselmatig ondersteunen van hen die uit eigen middelen hun onderhoud zouden kunnen vinden, en *dat* is de invretende kwaal die te stuiten is, omdat zij veerkracht en overleg bij den arbeidsman tegenwerkt; — en hoezeer *dat* invreet, is uit de tabellen zelve op te maken, alwaar men ziet, dat de tijdelijk bedeeden zijn toegenomen in veel sterker verhouding dan de doorlopend bedeeden. (de laatste sedert 1832 met 60 pCt. de tijdelijk bedeeden met 100 pCt). Nog eens, tot resumé, dat invretende bestaat niet zoozeer in het »gebrek lijden», dit is voorwaar niet het verleidelijke, het bestaat in het aanlokkelijk *onderhoud door giften van anderen*; van het punt waar dit begint, begint het improductief verbruik, daar worden eenige vruchten van de inspanning der maatschappij afgenomen, zonder dat er gelijke diensten aan de maat-

schappij in ruiling worden gegeven — daar behoort men den grens van het pauperisme te stellen ; en zoo niet hier, waar dan?

Het komt mij dus voor, dat hierin het verschil tusschen ons bestaat : Gij schijnt het pauperisme te doen beginnen bij eene zekere groote, (doch niet aan te geven) mate van ontberingen : Ik meen dat men moet rekenen dat de kwaal bij de bedeeeling begint.

Hier moet ik bijvoegen dat ik geenzins uw geheele opstel alhier wil betwisten. Alleen kom ik op tegen die plaatsen waarin uwe beschuldiging tegen mij wordt gerigt, en dit brengt mij tot een ander punt, namelijk dat ik meen te moeten opkomen tegen de wijze van recenseren welke door u wordt aangenomen. — Ten eerste geef ik een voorbeeld van minder billijke beoordeeling, pag. 292. Aldaar vind ik eene aanhaling uit mijne »korte Beschouwingen», waarin ik de groote bezwaren aan het Engelsche stelsel verbonden, erken : »Engeland toont ons zoowel 1° het heilzame van het beginsel waar »het streng wordt gehandhaafd, als 2° het moeilijke om het te »handhaven.

»Maar», zegt gij hierop onmiddelijk, »wat heeft men aan een stelsel dat niet uitvoerbaar is?» — Dit heeft voor den lezer, die het oorspronkelijke niet vergelijkt, den schijn als of de geresenceerde hier met zijn eigen woorden ten eenenmale wordt wederlegt. Maar ik had niet gezegd »dat het niet uitvoerbaar was», maar : »moeilijk uitvoerbaar.»

Uw plan van attaque : — Eenige schrijvers over het armwezen worden opgenoemd, — en deze worden door Recensent tot één corps geformeerd : — het wordt een kleine phalanx van »onze statistici.»

Na dezen voorbereidenden maatregel wordt de veldtocht gemakkelijker. De nadeelen worden opgegeven, welke door eene onnaauwkeurige raadpleging der statistiek kunnen geboren worden; en teregt, deze zijn vele — en met reden vindt men dan ook de punten aangewezen, waarin deze of gene der genoemde schrijvers zich vergrepen hebben. — Tot zoover is alles billijk : doch niets wettigt u, wanneer gij, verder gaande dan die speciale gevallen, welke dan toch ieder voor rekening van zijn eigen auteur blijven, telkens en wederom generaliseert, en, sprekende van de fouten van »onze statistici», »onze statistici hebben door eene onverantwoordelijke slordigheid» enz.» een ieder uit de kleine phalanx hoofdelijk aansprakelijk maakt voor hetgeen zijn medestatisticus heeft verrigt.

Welligt vindt gij dit alles wat ver getrokken, doch ik vind te meer grond voor deze aanmerking, wanneer ik let op de wetenschappelijke betrekking welke door U wordt bekleed, en welke, ge-

voegd bij de hooge letterkundige plaats van het Tijdschrift waarin Uwe opmerkingen verschenen, bij velen een zekere mate van gezag aan Uwe uitspraken moet geven. — Geenzins wil ik hiermede zeggen dat er door U eenigzins op meesterachtigen toon, ex tripode zou gesproken zijn; — tot zoodanig verwijt kan men, zelfs in de verte, geen grond vinden, en mijn grief is juist deze, dat gij *meer* hadt moeten denken dat gij hoogleeraar zijt. — Mogelijk hecht ik hier te veel aan; wellicht gij te weinig; — maar hoogstwaarschijnlijk hecht de lezer er ook aan. — Zie, ik reken de meeste onzer Nederlandsche lezers op deze hoogte, dat zij al wat statistiek is, nog noode digeren. — Gaandeweg, begint men echter inte zien dat statistiek onmisbaar is, indien men eenigzins den toestand van een volk en zijne middelen tot welvaart wil beoordeelen, — en het vooroordeel daartegen verdwijnt eenigzins; — maar men is er nog zoo weinig aan gewoon; — men heeft wel eens gehoord van »*le talent de grouper les chiffres*,» van statistieken waarmede men alles kan bewijzen enz., dat men al zeer geneigd is om dit op statistiek in 't algemeen toe te passen, om, bij het minste dat niet bevalt, die vervelende cijfers ter zijde te kunnen liggen. — Er moet dus nog steeds omzigtig met het toedienen van statistiek worden te werk gegaan: toch niet te veel cijfers tegelijk; vooreerst moet er op eenige groote, grof-spreekende resultaten gewezen worden, en vooral moet er zijn »beredeneerde statistiek»; — eigenlijk gezegd, de weldadige pil moet nog bijster dik verguld, om geslikt te worden — er is nog steeds weinig toe noodig, om de statistiek weer bij velen te ontroonen.

In zulk een toestand vindt de lezer, nog niet veel aan eigen onderzoek gewend, in U een zeer gewenschten en onverwachten bondgenoot.

»Men gelooft zoo gaarne hetgeen men hoopt,» en zoo vele wenschen heimelijk om geen statistiek te hoeven slikken.

Welk eene heerlijke ontdekking, indien men zich dan op eens door een Hoogleeraar in de Staathuishoudkunde, gedeeltelijk van die verplichting ontslagen ziet; — immers, »met de cijfers van de vijf en zes hier genoemde schrijvers, hebben wij ons vooreerst niet op te houden; en indien de »mensen van het vak,» het zelfs over de cijfers oneens zijn, dan is het ons leeken niet euvel te duiden, zoo wij er nog minder vertrouwen in hebben, en ons dus niet vermoeien met opgaven te bestuderen die nogtwijfelachtig schijnen te zijn.»

Zoo spreekt de lezer, steeds geneigd om den gemakkelijksten weg te kiezen; — en wanneer men dan steeds heeft getracht om in den

regten weg mede te werken, om door het wijzen op meer treffende resultaten, de waarde van cijfer-opgaven allengskens te doen gevoelen, wanneer men vooral zoo veel mogelijk kleine stukjes geeft van beredeneerde statistiek, — dan is het toch zeer ontmoedigend, als men op eenmaal eene poging ontwaart, om aan al die cijfers hun crediet te ontnemen: wanneer men de woorden van slordigheid, oppervlakkigheid, zorgeloosheid, tegen die pogingen ziet uitgesproken, — en dat alles zonder verdedigbaren grond — dat alles terwijl gij zelf op andere plaatsen opgaven doet, die mij volkomen gelijk geven, terwijl het blijkt dat uwe geheele gunstiger opvatting, bij slot van rekening hierop berust, dat gij het pauperisme in veel beperkter beteekenis opvat dan hij dien gij bestrijdt, en dan over het algemeen is aangenomen.

Zie, dàártegen moet ik opkomen — ik moet voluit mijne meening uitspreken, dat de uwe een onbillijke beoordeeling is, en dat gij de statistiek van onze statistici al zeer oppervlakkig hebt opgemaakt.

Ik zal thans niet uitweiden van hetgeen gij over de vergelijkingen, de beeldspraak zegt. — Over beeldspraak, even als over smaak en kleuren, valt niet te twisten; het is en blijft een zaak van tact, van gevoel.

Maar wanneer gij opkomt tegen het bezigen van beeldspraak in het algemeen, wanneer gij hoopt verlost te worden »van den boozen geest en van de metaphoren,” waarom zegt gij dan: »De maatschappij van weldadigheid is een wolf, dien wij bij de ooren hebben.”

Dit is nog al bepaald op het gebied der metaphoren. Ik kom echter niet op tegen dit beeld zelf, dat vind ik zeer juist, gij wilt den lezer eenigzins doen gevoelen, in welke verhouding men zich tegenover de maatschappij van weldadigheid bevindt: — maar als gij zegt: »die maatschappij is een wolf,” en wij hebben dien bij de ooren,” vergun mij dan te zeggen: »het pauperisme is een stroom.”

Zoo veel tot persoonlijke verdediging tegen de beschuldigingen door U ingebracht, thans nog een paar woorden over de hoofdstrekking van uw geschrift:

De hoofdstrekking, het doel van uw geschrift, dit zult gij erkennen, is deze: »Er is een groote mate van pessimisme bij diegenen welke in de laatste jaren over de armoede in Nederland hebben gesproken — die armoede is niet toenemende.”

Nu zoude men, bij de onvolledige kennis die wij van onzen ma-

terieelen volkstoestand hebben, over deze kwestie nog lang over en weer kunnen spreken, zonder het ééns te worden; — zoolang geene enquête op eenige bepaalde punten van volkswelvaart is gerigt, blijft alles grootendeels schermen in het duister — en volgens mijn inzien, is ook elke afmeting van den *juisten* voortgang der armoede in ons vaderland onmogelijk; maar dit neemt niet weg dat men een algemeene rigting kan bespeuren, al is het dat men den volkomen juisten graad dier rigting niet kan aangeven.

En indien dan het geheele thema van uw geschrift hierop neerkomt, dat de armoede in ons vaderland niet toeneemt, dan vraag ik met bescheidenheid: hoe verdedigt gij de navolgende stellingen, beurtelings door u aangevoerd?

Pag. 290 lees ik:

„Onder de waarheden, door de onderzoeken van MALTHUS aan het licht gebracht, neemt ongetwijfeld deze de eerste plaats in, dat *overall*, waar, *onder den een of anderen vorm*, de eigen verantwoordelijkheid wordt opgeheven, eene wanverhouding tusschen bevolking en voortbrenging ontstaat.”

Ziedaar een groot en schoon beginsel, duidelijk uitgesproken: wanverhouding tusschen bevolking en voortbrenging, dat is: de armoede.

En hoe is nu uw gevoelen ten opzichte van het bepaalde geval, Nederland? — Wel, gij erkent duidelijk, dat men in de laatste jaren druk bezig is om die eigen verantwoordelijkheid op te heffen:

Pag. 276 lezen wij:

Het vragen en geven van subsidiën is zoo gemakkelijk geworden, dat een hoog cijfer van bedeelde kans geeft op een goed subsidie.

En nog sterker, op pag. 270:

De langzame en geleidelijke toeneming der subsidiën sedert 1840 is voornamelijk te wijten aan de slapheid en *goedgeefsheid* der gemeentebesturen, en den *wedijver* der onderscheidene diakoniën, om daarvan ieder op hare beurt gebruik te maken.

Nu vraag ik, hoe rijmt gij deze duidelijke erkenning van den bepaalden toestand in Nederland, in verband met uwe even duidelijke erkenning van het algemeen beginsel, met uw thema: »de armoede neemt niet toe.”

Brengen wij uwe stellingen in den eenvoudigsten vorm , dan krijgen wij toch ongetwijfeld dit :

Toenemende goedgeefscheit baart toenemende armoede. Prof. V. p. 290.

In Nederland is toenemende goedgeefscheit. . . . Prof. V. p. 270.

Derhalve in Nederland.

Geen toenemende armoede. Prof. V. overal.

Ziehier mijne bezwaren zoo scherp mogelijk geformuleerd. — Mijne wensch is dat zij door u ontvangen worden met dezelfde gevoelens van vriendschap, waarmede ik mij onderschrijf

's *Gravenhage*, Dec. 1852.

J. L. DE BRUYN KOPS.